



SUSTAV VRIJEDNOSTI KAO ODREDNICA DOMINANTNIH POLITIČKIH PREFERENCIJA

Ivana FERİĆ
Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb

UDK: 324(497.5)"2007":171
Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 19. 6. 2008.

Rad se bavi analizom povezanosti vrijednosnih orijentacija i političkih preferencija hrvatskih birača. Iz probabilističkog uzorka od 1130 građana izdvojeno je 436 vjerojatnih glasača dviju najjačih hrvatskih političkih stranaka (HDZ i SDP). Utjecaj vrijednosti na namjere glasovanja provjeravan je primjenom binarne logističke regresije, a u analizu su kao zaseban skup prediktora uključene i sociodemografske varijable – spol, dob, naobrazba te prosječni prihod po članu kućanstva. Rezultati pokazuju da je na temelju prediktora uključenih u studiju razmjerno teško objasniti namjeru glasovanja hrvatskih birača. Oba skupa varijabli objašnjavaju tek oko 20% izborne odluke. Pritom je važnost vrijednosnih preferencija (poglavito vrijednosti tradicije i univerzalizma) ipak, kako se čini, mnogo važnija od društvenoga statusa i odgovorna je za mnogo veću proporciju varijance glasačkoga izbora.

Ključne riječi: vrijednosti, vrijednosni sustav, političke preferencije, namjere glasovanja

✉ Ivana Ferić, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar,
Marulićev trg 19/1, p. p. 277, 10 001 Zagreb, Hrvatska.
E-mail: Ivana.Feric@pilar.hr

UVOD

615

U psihologiji su se u zadnjih pedesetak godina brojna istraživanja bavila povezivanjem glasačke odluke s raznim psihosocijalnim obilježjima glasača. Pritom su vrijednosti i vrijednosne orijentacije, kao dispozicije koje trajnije utječu na dosljednost ponašanja pojedinaca, bile jedno od posebno izučavanih obilježja povezanih s izbornom odlukom. Rana su se istraživanja vrijednosti i političkih preferencija usmjeravala pogla-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 17 (2008),
BR. 4-5 (96-97),
STR. 615-629

FERIĆ, I.:
SUSTAV VRIJEDNOSTI...

vito na ulogu dviju specifičnih vrijednosti – slobode i jednakosti – kao dviju ključnih sociopolitičkih vrijednosti (Rokeach, 1973., 1979.; Cochrane i sur., 1979.). Istraživanja koja su uslijedila istaknula su važnost proučavanja i širega sklopa vrijednosti, a s ciljem utvrđivanja jasnije povezanosti te boljšega i preciznijeg predviđanja glasačkoga ponašanja. Među njima su osobito važnu ulogu imala longitudinalna istraživanja političkih stavova i glasačkih preferencija pojedinaca u Velikoj Britaniji (Himmelweit i sur., 1981.) te Inglehartova (1977., 1990.) istraživanja dominantnih vrijednosnih orijentacija i njihovih promjena, vezana uz promjene kulturno-ekonomskih i političkih obrazaca društva. Sve se češće isticala potreba za novim pristupom u izučavanju vrijednosti – koji ne bi bio isključivo usmjeren na pojedinačne vrijednosti, nego bi omogućio proučavanje vrijednosnih sustava kao cjelina. Kvalitetan pomak u tom smislu omogućila je Schwartzova teorija vrijednosti (Schwartz, 1992., 1994.). Jasnim teorijskim određenjem strukture sustava vrijednosti i dinamičkog odnosa među vrijednosnim tipovima, kao i novim načinom njihova mjerenja, učinjen je velik napredak u proučavanju vrijednosti općenito, a istraživanja utemeljena na Schwartzovu određenju i mjerenju vrijednosti ponudila su i mnogo preciznija objašnjenja glasačkoga ponašanja i glasačkih preferencija no što je to do tada bilo moguće (Barnea i Schwartz, 1998.; Barnea, 2003.).

Novija istraživanja (Caprara i Zimbardo, 2004.; Caprara i sur., 2006.; Schwartz, 2007.) upućuju na to da su u zapadnim demokracijama vrijednosne orijentacije i temeljne osobine ličnosti pojedinca dominantna odrednica političkoga ponašanja i glasačkih preferencija. Istodobno, istraživanjima se utvrđuje sve slabija povezanost (nekada ključnih) bioloških ili društvenih obilježja pojedinca – poput društvenoga statusa i demografskih osobina – s izbornom odlukom. Društveni status je, naime, već u najranijim istraživanjima političkih preferencija prepoznat kao snažna odrednica dosljednosti glasačkoga ponašanja (Lazarsfeld i sur., 1948.) i često izučavan. Povezanost biračkog opredjeljenja i društvenoga statusa (primarno definiranog demografskim obilježjima pojedinca poput spola, dobi, naobrazbe i prihoda kućanstva) potvrdila su i sva kasnija istraživanja u inozemstvu (Lipset, 1960.; Klein, 1984.) i u Hrvatskoj (Grdešić, 1991.; Rimac, 1992.; Bulat i Štrellov, 1995.).

Valja, međutim, naglasiti kako je u Hrvatskoj u većini istraživanja utvrđena povezanost između društvenoga statusa i biračkog opredjeljenja bila ipak razmjerno niska, što je uvelike ograničavalo mogućnost predviđanja političkoga opredjeljenja. Isto tako, političko je ponašanje hrvatskih građana bilo teško objašnjivo ne samo na temelju sociodemograf-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 17 (2008),
BR. 4-5 (96-97),
STR. 615-629

FERIĆ, I.:
SUSTAV VRIJEDNOSTI...

skih nego i ideoloških odrednica, kao i dimenzija ličnosti (Milas i Rihtar, 1997.; Milas i Burušić, 2004.; Milas, 2007.). Mogu li vrijednosti i vrijednosne orijentacije birača u Hrvatskoj ponuditi bolje objašnjenje njihovih političkih preferencija?

Vrijednosti, kao relativno stabilne i trajne kognitivne strukture, usmjeravaju odabir i procjenu ponašanja i događanja te, nadilazeći specifične situacije, utječu na dosljednost u ponašanju pojedinca. Političke stranke ujedinjuju ljude, skupine, klase ili cijele nacije oko određenih vrijednosti, ciljeva i ideja radi ostvarenja zajedničkoga dobra. Politički odabir i ponašanje pojedinca trebali bi stoga odražavati osobne vrijednosti pojedinca, a koje su istodobno u skladu s vrijednostima što ih promovira preferirana mu politička opcija. Nalazi recentnih inozemnih istraživanja svakako idu u prilog takvoj postavci. Caprara i suradnici (2006.), na primjer, ustvrdili su da su vrijednosne orijentacije talijanskih glasača dobar prediktor i značajnija odrednica izborne odluke no što su to osobine ličnosti ili demografske osobine, a slične je rezultate, dobivene na uzorku američkih birača, objavio i Schwartz (2007.). Istraživanjima je utvrđeno da se glasači pojedinih stranaka mogu vrlo dobro razlikovati s obzirom na iskazane vrijednosne prioritete, pri čemu glasači desnih (konzervativnijih) opcija u pravilu veću važnost pridaju vrijednostima "tradicije", "konformizma" i "sigurnosti", dok glasači lijevih (liberalnijih) opcija više vrednuju "univerzalizam", "nezavisnost" i "poticaj" (Barnea, 2003.; Caprara i sur., 2006.; Schwartz, 2007.).

Ovo istraživanje ima cilj ispitati povezanost vrijednosnih orijentacija i političkih preferencija hrvatskih birača. Pritom je sustav vrijednosti definiran i mjeran – sukladno temeljnim postavkama Schwartzove teorije (Schwartz, 1992., 1994.) – kao strukturalni sklop deset motivacijskih vrijednosnih tipova, a to su: nezavisnost, poticaj, hedonizam, dostignuće, moć, sigurnost, konformizam, tradicija, dobrohotnost i univerzalizam. Osim na razini ovih 10 temeljnih tipova, u analizi su vrijednosti prikazane i na razini 4 tipa vrijednosti više razine koje – prema nalazima nekih istraživanja – imaju veću snagu predviđanja glasačkoga ponašanja i glasačkih preferencija no što to ima deset temeljnih vrijednosnih tipova (Verkasalo i sur., u tisku). Ta četiri tipa vrijednosti više razine jesu: (1) otvorenost za promjene (tip koji obuhvaća vrijednosti nezavisnosti, poticaja i hedonizma te odražava slobodu misli i djelovanja kao i sklonost promjenama); (2) zadržavanje tradicionalnih odnosa (tip koji obuhvaća vrijednosti sigurnosti, konformizma i tradicije te odražava poslušnost i ograničavanje vlastitih akcija s ciljem održavanja postojećega stanja); (3) vlastito odricanje (koje uključuje vrijednosti univerzalizma i dobrohotnosti te odražava prihvaćanje drugih kao jednakih i brigu za njihovu dobrobit); (4) vlastiti probitak (tip koji obuhvaća vrijednosti do-

stignuća i moći te odražava postizanje osobnoga uspjeha i dominacije nad drugima).

Nastojeći odgovoriti na pitanje u kojoj je mjeri izborna odluka odraz koherentne vrijednosne orijentacije, a u kojoj društvenoga statusa, u analizu su, osim vrijednosnih preferencija, uključene i demografske osobine te socioekonomski status birača.

METODA

Ispitanici

Analiza se temelji na podacima prikupljenima predizbornim istraživanjem javnoga mnijenja, provedenim uoči izbora za Hrvatski sabor u studenom 2007. godine (Lamza Posavec i sur., 2008.). Istraživanje je proveo Institut društvenih znanosti Ivo Pilar na probabilistički izabranom, višestapno stratificiranom uzorku punoljetnoga stanovništva Hrvatske. Ostvareni uzorak obuhvatio je 1130 ispitanika iz 93 naselja, a za potrebe ovoga rada izdvojen je poduzorak od 436 ispitanika, vjerojatnih glasača dviju najjačih hrvatskih političkih stranaka (HDZ i SDP).¹

Operacionalizacija istraživačkih varijabli

Kao pokazatelj stranačke naklonosti upotrijebljeno je pitanje o namjeri glasovanja u trenutku provođenja istraživanja. Osobe koje su se izjasnile da bi vjerojatno u trenutku provođenja istraživanja glasale za neku stranku identificirane su kao njezini vjerojatni glasači.

Vrijednosne orijentacije ispitanika mjerene su skraćenom inačicom PVQ upitnika, koja se sastoji od 21 čestice, a u literaturi je za sada poznata pod imenom "21 item PVQ" (Schwartz i sur., 2001.; Verkasalo i sur., u tisku). PVQ upitnik (eng. *Portrait Values Questionnaire*) izrađen je kao alternativa originalnom Schwartzovom SVS (*Schwartz Value Survey*) upitniku te predstavljen kao manje apstraktna (konkretnija i manje kognitivno zahtjevna) metoda mjerenja vrijednosti. Upitnik se, kao i originalni SVS, temelji na Schwartzovoj teoriji vrijednosti i mjeri istih 10 konstrukata (odnosno motivacijskih tipova vrijednosti), ali je prilagođen heterogenijim skupinama ispitanika, lako primjenjiv i u terenskim i telefonskim anketama na nacionalno reprezentativnim uzorcima (Schwartz i sur., 2001.). Originalna inačica PVQ upitnika sastoji se od 40 čestica – kratkih opisa različitih osoba, koji implicitno upućuju na važnost pojedinih vrijednosti. Na primjer: "Osoba kojoj je važno smišljati nove ideje i biti kreativan. Voli raditi stvari na svoj, originalan način." opis je osobe koja važnima drži vrijednosti nezavisnosti; "Osoba kojoj je važno biti bogat.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 17 (2008),
BR. 4-5 (96-97),
STR. 615-629

FERIĆ, I.:
SUSTAV VRIJEDNOSTI...

Želi imati mnogo novaca i posjedovati skupe stvari." opisuje osobu koja cijeni vrijednosti moći itd. Za svaki od opisa ispitanik treba odgovoriti na pitanje "Koliko je ova osoba vama slična?", a svoje odgovore iznosi na ponuđenoj ljestvici od "1" (uopće mi nije slična) do "6" (sasvim mi je slična). Skraćena inačica PVQ upitnika (koja se umjesto originalnih 40 čestica sastoji od samo 21 čestice) primijenjena u ovome istraživanju izrađena je za potrebe međunarodnog istraživanja *European Social Survey* (Schwartz i sur., 2001.), i to tako da je iz izvornog upitnika odabran samo onaj manji broj čestica (opisa osoba) koje ponajbolje predstavljaju pojedini tip vrijednosti. U tako skraćenom upitniku devet je (od ukupno deset) vrijednosnih tipova predstavljeno sa dva opisa, dok je deseti tip "univerzalizma" (zbog složenosti i širine svoje teorijske definicije) jedini predstavljen sa tri opisa.² Analizirajući rezultate prikupljene *European Social Survey* istraživanjem u dva navrata (2002. – 2003. te 2004. – 2005. godine), Verkasalo i suradnici (u tisku) utvrdili su da takva skraćena PVQ mjera iskazuje nešto slabiju pouzdanost kada se podaci prikupljeni njome iskazuju na razini 10 vrijednosnih tipova, no da se pouzdaniji rezultati mogu dobiti ako se podaci iskažu na razini 4 tipa viših vrijednosti ("vlastito odricanje", "vlastiti probitak", "otvorenost za promjene" te "zadržavanje tradicionalnih odnosa").

Uz tako definirane varijable vrijednosnih orijentacija i stranačke naklonosti, a u skladu s postavljenim ciljem istraživanja, u analizu su uvršteni i sociodemografski pokazatelji – spol, dob, naobrazba i prosječni prihod po članu kućanstva – kao razmjerno stabilni indikatori društvenoga statusa.

Postupak

Prikupljanje podataka obavljeno je primjenom metode anketiranja izravnim razgovorima u kućanstvima (s kombiniranim postupkom usmenog i tajnog izjašnjavanja), a obavili su ga stručno osposobljeni terenski suradnici. Uz teme obrađene u radu, upitnikom je zastupljen i niz drugih tematskih blokova, tako da je razgovor s ispitanikom u prosjeku trajao pedesetak minuta.

Obradba podataka

S obzirom na dihotomnu prirodu kriterijske varijable (namjera glasanja za jednu od dviju stranaka: HDZ odnosno SDP), statistička je analiza obavljena računanjem binarnih logističkih regresijskih analiza. Prediktori su uvođeni u blokovima, a testirana su ukupno tri modela. U prvom su modelu, kao blok prediktora, uvršteni samo sociodemografski pokazatelji – spol, dob, naobrazba i prosječni prihod po članu kućanstva. U drugome je modelu, nakon sociodemografskih varijabli, kao

drugi blok prediktora uvršteno 10 osnovnih tipova vrijednosti, dok je u trećemu testiranom modelu 10 osnovnih tipova vrijednosti zamijenjeno sa 4 tipa vrijednosti više razine.

REZULTATI

S obzirom na to da skraćena inačica PVQ upitnika vrijednosti do sada nije primjenjivana u Hrvatskoj (ili barem podatak o tome dosad nije objavljen u literaturi), valjalo je provjeriti psihometrijsku upotrebljivost takva instrumenta. U Tablici 1 prikazane su prosječne procjene važnosti utvrđene na cijelom analiziranom uzorku za 10 osnovnih tipova vrijednosti, kao i za 4 tipa vrijednosti više razine, te Cronbach-alfa koeficijenti unutarnje konzistencije za pojedini tip vrijednosti. Najviše prosječne procjene važnosti utvrđene su za vrijednosne tipove dobrohotnosti i univerzalizma (odnosno vrijednosti vlastita odricanja), a najniže za tipove dostignuća, poticaja i moći (vrijednosti vlastita probitka), što je potpuno u skladu s podacima kakvi se općenito dobivaju na uzorcima odraslih ispitanika (Schwartz i Bardi, 2001.; Schwartz i sur., 2001; Schwartz, 2007.).

↪ **TABLICA 1**
Prosječne procjene važnosti (*M*), pripadajuće standardne devijacije i Cronbach-alfa koeficijenti unutarnje konzistencije za pojedini tip vrijednosti, utvrđeni na cijelom analiziranom uzorku (*N*=436)

Tip vrijednosti	<i>M</i>	St. dev.	Cronbach-alfa
10 osnovnih tipova vrijednosti			
nezavisnost	4,49	1,01	0,39
poticaj	3,25	1,31	0,67
hedonizam	3,77	1,44	0,76
dostignuće	3,68	1,30	0,66
moć	2,54	1,17	0,63
sigurnost	4,74	1,09	0,59
konformizam	4,12	1,13	0,50
tradicija	4,02	1,17	0,39
dobrohotnost	5,25	0,71	0,60
univerzalizam	4,91	0,83	0,66
4 tipa vrijednosti više razine			
otvorenost za promjene	3,84	1,03	0,75
zadržavanje tradicionalnih odnosa	4,29	0,90	0,70
vlastito odricanje	5,08	0,70	0,77
vlastiti probitak	3,11	1,06	0,63

Kao što se moglo i očekivati – s obzirom na malen broj čestica koje čine pojedini tip vrijednosti u skraćenoj inačici PVQ upitnika – Cronbach-alfa koeficijenti unutarnje konzistencije utvrđeni za 10 osnovnih tipova vrijednosti relativno su niski, dok njihova vrijednost utvrđena za 4 tipa vrijednosti više razine upućuje već na zadovoljavajuću pouzdanost. Usporedbe radi, ovi koeficijenti odgovaraju onima o kojima izvještavaju i drugi autori (Schwartz i sur., 2001.; Verkasalo i sur., u tisku) – a odraz su ne samo maloga broja čestica nego i složenosti i

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 17 (2008),
BR. 4-5 (96-97),
STR. 615-629

FERIĆ, I.:
SUSTAV VRIJEDNOSTI...

● **TABLICA 2**
Prosječne procjene
važnosti pojedinih
tipova vrijednosti (M)
i značajnost razlika
utvrđenih između
skupina vjerojatnih
glasača HDZ-a
(n=207) i SDP-a
(n=229) te rangovi
dobiveni na temelju
prosječnih procjena
važnosti

širine teorijskih određenja pojedinoga tipa vrijednosti. No kako ističu i autori ovoga upitnika, pri odabiru čestica koje će biti uključene u takvu skraćenu formu cilj je upravo i bio odabrati one koje će na najbolji način predstavljati svu širinu pojedinoga tipa vrijednosti (detaljnije vidjeti u: Schwartz i sur., 2001.). Za upitnik je u ranijim istraživanjima, bez obzira na relativno slabu unutarnju konzistenciju, utvrđena dobra konvergentna i diskriminantna valjanost. Ipak, zbog relativno niske pouzdanosti pojedinih vrijednosnih tipova (u ovome slučaju poglavito tipova nezavisnosti i tradicije) može se očekivati podcjenjivanje njihove stvarne povezanosti s drugim proučavanim varijablama.

Prosječne procjene važnosti pojedinih tipova vrijednosti izračunane na skupinama vjerojatnih glasača HDZ-a i SDP-a (Tablica 2) pokazuju da se glasači značajno razlikuju s obzirom na važnost pridavanu vrijednostima tradicije (veću važnost im pridaju vjerojatni glasači HDZ-a) te vrijednostima nezavisnosti i univerzalizma (kojima pak veću važnost pridaju vjerojatni glasači SDP-a).

Tip vrijednosti	Prosječne procjene			Rangovi	
	HDZ (n=207)	SDP (n=229)	F	HDZ (n=207)	SDP (n=229)
10 osnovnih tipova vrijednosti					
nezavisnost	4,35	4,62	7,69**	4	4
poticaj	3,21	3,29	0,39	9	9
hedonizam	3,63	3,89	3,62	8	6
dostignuće	3,68	3,67	0,01	7	8
moć	2,63	2,45	2,45	10	10
sigurnost	4,73	4,74	0,02	3	3
konformizam	4,15	4,08	0,44	6	5
tradicija	4,33	3,75	28,54***	5	7
dobrohotnost	5,18	5,31	3,65	1	1
univerzalizam	4,81	5,01	6,16**	2	2
4 tipa vrijednosti više razine					
otvorenost za promjene	3,73	3,93	4,21*	3	3
zadržavanje tradic. odnosa	4,41	4,19	6,27**	2	2
vlastito odricanje	4,99	5,16	6,02*	1	1
vlastiti probitak	3,15	3,06	0,80	4	4

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Iste se razlike uočavaju i na razini 4 viša tipa vrijednosti. Zadržavanje tradicionalnih odnosa snažnije je izraženo kod HDZ-ovih poklonika, dok su otvorenost za promjene i vlastito odricanje snažnije izraženi kod poklonika SDP-a.

Ako se, međutim, umjesto prosječnih procjena važnosti, usporedba među pripadnicima ovih dviju skupina vjerojatnih glasača provede na temelju rangova koje pojedini tip vri-

jednosti zauzima u hijerarhijskom poretku po važnosti – uočava se jedna zanimljivost. Prva četiri rang-mjesta u obje skupine ispitanika zauzimaju iste vrijednosti: dobrohotnost, univerzalizam, sigurnost i nezavisnost (i to istim redoslijedom), dok zadnja dva ranga (ponovno istim redoslijedom u obje skupine) pripadaju vrijednostima poticaja i moći. Značajnija razlika u poretku uočava se tek kod vrijednosti tradicije – koja se kod poklonika HDZ-a nalazi na višem, petom, rang-mjestu, dok kod poklonika SDP-a ona zauzima niže, sedmo, rang-mjesto.

Vrijednosti konformizma (za koje se inače u istraživanjima utvrđuje da su snažnije izražene kod pripadnika desno orijentiranih opcija) u ovome su slučaju procijenjene podjednako važnima kod obje skupine ispitanika, a gledano po rangovima – kod poklonika SDP-a vrijednosti su konformizma rangirane čak za jedno mjesto više nego kod poklonika HDZ-a (riječ je o petom, odnosno šestom, rang-mjestu).

U Tablici 3 prikazani su rezultati binarnih logističkih regresija s kriterijem namjerom glasovanja za HDZ, odnosno SDP, te prediktorima sociodemografskim varijablama i vrijednosnim preferencijama. Rezultati pokazuju da sociodemografske varijable kao samostalni prediktori (model 1) teško mogu objasniti glasačke namjere. Kao jedini značajan prediktor u tome skupu zabilježena je varijabla "prosječni prihod po članu kućanstva" (osobe s višim prihodima vjerojatnije bi glasale za SDP), a količina objašnjene varijance kreće se od samo 4 do 5%.

Uvođenjem deset tipova vrijednosti kao drugoga bloka prediktora (model 2) značajno se poboljšala mogućnost prognoze namjere glasovanja ($\Delta\chi^2=48,60$; s. s.=10; $p<0,001$), količina objašnjene varijance porasla je na 14-19%, a kao značajni prediktori izdvojili su se vrijednosni tipovi tradicije i univerzalizma (osobe koje veću važnost pridaju vrijednostima tradicije, a manju vrijednostima univerzalizma, vjerojatnije bi glasale za HDZ).

U trećemu su testiranom modelu – uz sociodemografske varijable – kao drugi blok prediktora, umjesto deset osnovnih tipova, uvrštena četiri tipa vrijednosti više razine (sukladno preporukama Verkasalo i suradnika, u tisku). I u ovome se slučaju mogućnost prognoze – u odnosu na onu kakva bi bila primjenom samo sociodemografskih varijabli – značajno poboljšala ($\Delta\chi^2=18,10$; s. s.=4; $p<0,05$), a kao značajni prediktori javile su se vrijednosti zadržavanja tradicionalnih odnosa (kojima pripada osnovni tip tradicije) te vlastita odricanja (kojima pak pripada osnovni tip univerzalizma). No količina tako objašnjene varijance iznosila je relativno skromnih 9-12%, dakle manje nego što je to bio slučaj s modelom broj 2.

Promatrano kroz uspješnost klasifikacija, uporabom samo sociodemografskih varijabli u prognoziranju namjere glasova-

vanja, postotak ispravno razvrstanih slučajeva iznosio je 59,2%, dok se uvođenjem 10 vrijednosnih tipova taj postotak donekle poboljšao (65,1%).

	B koeficijenti		
	Model 1	Model 2	Model 3
Sociodemografske varijable			
spol	-0,17	-0,13	-0,12
dob	-0,01	-0,01	0,04
naobrazba	0,23	-0,05	0,14
prihodi kućanstva	0,18**	0,18**	0,15**
10 osnovnih tipova vrijednosti			
nezavisnost		0,14	
poticaj		-0,11	
hedonizam		0,15	
dostignuće		-0,01	
moć		-0,18	
sigurnost		0,06	
konformizam		0,01	
tradicija		-0,64***	
dobrohotnost		0,06	
univerzalizam		0,42***	
4 tipa vrijednosti više razine			
otvorenost za promjene			0,17
zadržavanje tradicionalnih odnosa			-0,54***
vlastito odricanje			0,69***
vlastiti probitak			-0,06
Cox & Snell R ²	0,04	0,14	0,09
Nagelkerke R ²	0,05	0,19	0,12
% ispravnih klasifikacija	59,2	65,1	61,0

p<0,01; * p<0,001

TABLICA 3
Rezultati binarne logističke regresijske analize s kriterijem namjerom glasovanja (HDZ=0; SDP=1) te prediktorima sociodemografskim varijablama i vrijednosnim preferencijama

Kao temeljni nalaz ističe se ipak činjenica da oba skupa analiziranih varijabli objašnjavaju tek oko 20% izborne odluke. Pritom nešto više od 80% varijance stranačkog izbora i dalje ostaje neobjašnjeno, što upućuje na relativno ograničenu ulogu sociodemografskih odrednica i vrijednosnih preferencija, kao stabilnih dispozicijskih i društvenih indikatora u pokušaju predviđanja izbornih namjera.

RASPRAVA I ZAKLJUČCI

Dobiveni rezultati pokazuju da je, na temelju prediktora uključenih u studiju, razmjerno teško objasniti namjeru glasanja hrvatskih birača.

Sociodemografskim varijablama objašnjeno je tek oko 5% varijance stranačkog izbora, a jedini značajni prediktor namjere glasanja iz ove skupine varijabli jest visina prihoda,

koja je u prosjeku nešto viša za potencijalne birače SDP-a u odnosu na prosječno manje imućne potencijalne birače HDZ-a.

Uvođenjem 10 tipova vrijednosti kao prediktora u regresijsku jednadžbu količina objašnjene varijance penje se otprilike na 19%. Iako i ta proporcija svjedoči o skromnom udjelu vrijednosti kao prediktora, razlika u odnosu na objašnjenu varijancu namjere glasovanja utemeljenu samo na sociodemografskim varijablama ipak je velika. Pritom značajnu povezanost s izbornom odlukom pokazuju dva tipa vrijednosti – vrijednosti tradicije, koje su u pozitivnoj korelaciji s odabirom HDZ-a, te vrijednosti univerzalizma, pozitivno povezan s odabirom SDP-a.

Vrijednosti tradicije, prema svome teorijskom određenju, usmjerene su na poštivanje, prihvaćanje i održavanje običaja i ideja tradicionalne kulture ili religije kojoj pojedinac pripada, a odražavaju želju za zadržavanjem poretka i skladnosti postojećih društvenih odnosa. U pravilu su karakteristične za poklonike desnih i konzervativnijih političkih opcija, pa su tako i u ovome slučaju, sasvim očekivano, vrijednosti tradicije izraženije kod potencijalnih birača HDZ-a.

Vrijednosti univerzalizma, pak, izraženije su u pravilu kod poklonika lijevih i liberalnijih opcija (u ovome slučaju potencijalnih birača SDP-a), naglašavaju prihvaćanje raznolikosti i brigu za dobrobit drugih, a uključuju takve specifične vrijednosti kao što su jednakost, društvena pravda i tolerancija.

Ostali tipovi vrijednosti, za koje je u dosadašnjim (inozemnim) istraživanjima utvrđena značajna povezanost s izbornom odlukom (tu se prije svega misli na vrijednosti konformizma i sigurnosti, koji su u pravilu izraženiji kod glasača konzervativnijih stranaka, te vrijednosti nezavisnosti i poticaja – u pravilu izraženije kod glasača lijevih i liberalnih stranaka), nisu se u ovome slučaju pokazali značajnim prediktorima glasačkih preferencija.

Tako dobiveni rezultati nisu posve neočekivani, jer su i prijašnja istraživanja političkoga ponašanja provedena u Hrvatskoj pokazala da je izborna odluka hrvatskih birača tek u manjoj mjeri objašnjiva društvenim statusom (Grdešić, 1991.; Rimac, 1992.; Bulat i Štrelov, 1995.), ideologijom (Milas i Rihitar, 1997.; Milas i Burušić, 2004.) ili temeljnim osobinama ličnosti (Milas, 2007.), a da u najvećoj mjeri počiva zapravo na relativno nestabilnoj varijabli mišljenja o trenutnoj vlasti (Milas i Burušić, 2004.). Profili hrvatskih birača uglavnom se tek grubo mogu razlikovati po dimenzijama konzervativno – liberalno, odnosno religiozno – sekularno, pri čemu veću konzervativnost (koja se dominantno očituje u snažnijoj religioznosti) iskazuju birači HDZ-a, dok je liberalan svjetonazor u većoj mjeri svojstven biračima SDP-a (Milas i Burušić, 2004.).

Kao dodatna potvrda takvih nalaza mogu se promatrati i rezultati ovoga istraživanja koji svjedoče o ograničenom utjecaju vrijednosnih usmjerenja u odabiru političke opcije, a razlikovanje među biračima moguće je tek načelno – prema važnosti pridavanoj vrijednostima tradicije, odnosno univerzalizma, (što zapravo prati već ranije utvrđenu razlikovnu dimenziju konzervativno – liberalno).

Razlog takvu nalazu možda leži u specifičnostima hrvatske političke scene (koje se ogledaju u nerazpoznatljivosti ili nepostojanju bitnih razlika između političkih stranaka) ili, pak, u specifičnostima biračkoga tijela (ideološkoj nedosljednosti i/ili skromnoj obaviještenosti većine građana). U tom se slučaju izborni odabir odvija u najvećoj mjeri situacijski, pa i ne može biti u značajnijoj korelaciji s vrijednosnim orijentacijama, kao ni s drugim stabilnim dispozicijskim ili društvenim indikatorima koji bi trebali utjecati na dosljednost ponašanja pojedinca.

Drugi mogući razlog izostanka (veće) korelacije između vrijednosti i političkoga ponašanja jest i metodološki artefakt, kao posljedica preopsežne ankete, neobrazovanosti ispitanika ili pak nedovoljne pouzdanosti upotrijebljenih mjernih instrumenata. Upotreba nešto opsežnijih upitnika vrijednosti boljih metrijskih svojstava, koji bi se primjenjivali u sklopu manje opsežnih anketa, možda bi smanjila varijancu pogreške te omogućila jasnije i preciznije utvrđivanje stvarne korelacije.

Nalazi inozemnih istraživanja (Caprara i sur., 2006.; Schwartz, 2007.), koji upućuju na značajniju povezanost vrijednosti i političkih preferencija te na dominantnu ulogu vrijednosnih orijentacija u objašnjavanju izborne odluke, poticaj su za daljnju, detaljniju obradbu ovoga problema u idućim istraživanjima u Hrvatskoj.

BILJEŠKE

¹ U prvome koraku su, za potrebe ovoga rada, od ukupno ostvarenog uzorka iz analize isključeni svi ispitanici za koje se nije moglo jasno utvrditi njihov vrijednosni profil (preciznije, svi koji su na tri ili više tvrdnji u PVQ upitniku vrijednosti dali odgovor "ne znam" ili "ne mogu procijeniti"), kao i ispitanici koji nisu odgovorili na pitanje o namjeri glasanja (nisu se izjasnili za koju bi stranku glasovali). Na taj je način iz ukupno ostvarenog uzorka izdvojen poduzorak od 647 ispitanika (vjerojatnih glasača, za koje su se mogli jasno utvrditi njihovi vrijednosni profili). Međutim, raspodjela tako izdvojenih vjerojatnih glasača po pojedinim političkim strankama bila je izrazito neravnomjerna. Dok se za dvije najjače stranke izjasnilo po više od dvjesto vjerojatnih glasača (SDP – 229, HDZ – 207), broj preostalih vjerojatnih glasača po pojedinoj je stranci bio manji od šezdeset (HSS/HSLs – 59, HSU – 49, HNS – 44, HSP – 39, IDS – 13, HDSSB – 6, SDSS – 1). U konačnici su stoga u analizu uključeni samo vjerojat-

ni glasači dviju najjačih stranaka, kako dobiveni rezultati i na njima utemeljeni zaključci ne bi bili previše opterećeni pogreškom.

² S obzirom na to da je istraživanje provedeno u sklopu širega projekta koji je uključio mnoštvo varijabli u okviru vrlo opsežnoga anketnog upitnika, nije bilo moguće primijeniti PVQ upitnik u izvornome obliku od 40 čestica. Stoga je u skladu s raspoloživim prostorom u upitniku odlučeno primijeniti skraćenu inačicu od 21 čestice.

LITERATURA

Barnea, M. F. (2003.), *Relations of personal values to political orientations across cultures*. Unpublished doctoral dissertation. The Hebrew University of Jerusalem, Israel.

Barnea, M. F. i Schwartz, S. H. (1998.), Values and voting. *Political Psychology*, 19, 17-40.

Bulat, N. i Štrelov, D. (1995.), Neke determinante izbornog ponašanja građana na izborima 1992. godine. U: S. Vrcan, D. Lalić, Z. Pokrovac, N. Bulat i D. Štrelov. *Pohod na glasače: Izbori u Hrvatskoj 1990.-1993*. Split: Puls.

Caprara, G. V., Schwartz, S., Capanna, C., Vecchione, M. i Barbaranelli, C. (2006.), Personality and Politics: Values, Traits, and Political Choice. *Political Psychology*, Vol. 27 (1), 1-28.

Caprara, G. V. i Zimbardo, P. G. (2004.), Personalizing Politics: A Congruency Model of Political Preference. *American Psychologist*, Vol. 59 (7), 581-594.

Cochrane, R., Billig, M. i Hogg, M. (1979.), Politics and values in Britain: A test of Rokeach's two-value model. *British Journal of Social and Clinical Psychology*, 18, 159-167.

Feldman, S. (1988.), Structure and consistency in public opinion: The role of core beliefs and values. *American Journal of Political Science*, 32, 416-440.

Feldman, S. (2003.), Values, ideology, and structure of political attitudes. U: D. O. Sears, L. Huddy i R. Jervis (ur.). *Oxford Handbook of Political Psychology*. New York: Oxford University Press.

Grdešić, I. (1991.), Izbori u Hrvatskoj: Birači, vrednovanja, preferencije. U: I. Grdešić, M. Kasapović, I. Šiber i N. Zakošek. *Hrvatska u izborima 90*. Zagreb: Naprijed.

Himmelweit, H. T., Humphreys, P., Jaeger, M. i Katz, M. (1981.), *How voters decide: A longitudinal study of political attitudes and voting extending over fifteen years*. London: Academic Press.

Inglehart, R. (1977.), *The Silent Revolution. Changing Values and Political Styles among Western Publics*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Inglehart, R. (1990.), *Cultural Change in Advanced Industrial Societies*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Klein, E. D. (1984.), *Gender politics: The rise of contemporary feminist movement*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Knutsen, O. (1995.), Party choice. U: J. W. van Deth i E. Scarbrough (ur.). *The impact of values*. New York: Oxford University Press.

Lamza Posavec, V., Ferić, I., Mustapić, M. i Rihtar, S. (2008.), *Javno mnijenje Hrvatske, studeni 2007: Izbori za Hrvatski sabor 2007.*, Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.

Lazarsfeld, P. F., Berelson, B. i Gaudet, H. (1948.), *The peoples' choice*. New York: Columbia University Press.

Lipset, S. M. (1960.), *Political man: Social bases of politics*. New York: Doubleday.

McCann, J. A. (1997.), Electoral choices and core values change: The 1992 presidential campaign. *American Journal of Political Science*, 41, 564-583.

Milas, G. (2000.), Razlozi nedosljednosti: tko i zašto mijenja glasačku odluku? *Društvena istraživanja*, 48-49, 473-496.

Milas, G. (2007.), Temeljne osobine ličnosti i neki vidovi političkoga ponašanja. *Društvena istraživanja*, 87-88, 27-49.

Milas, G. i Burušić, J. (2004.), Ideološki i sociodemografski profili glasača hrvatskih političkih stranaka: ususret stabilnom političkom grupiranju? *Društvena istraživanja*, 71, 347-362.

Milas, G. i Rihtar, S. (1997.), Ideološke odrednice stranačke naklonosti i namjere glasovanja. *Društvena istraživanja*, 32, 663-676.

Milas, G. i Rimac, I. (1994.), Model hrvatskoga političkog prostora, dimenzioniran stavovima glasača. *Revija za sociologiju*, 25, 9-22.

Milas, G., Rimac, I. i Rihtar, S. (2004.), *Odrednice i razlozi glasačkog opredjeljenja*. Zbornik radova Annales Pilar. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.

Rimac, I. (1992.), Socijalni status i politička odluka – izbori 1992. *Društvena istraživanja*, 2, 265-274.

Rokeach, M. (1973.), *The nature of human values*. New York: Free Press.

Rokeach, M. (1979.), The two-value model of political ideology and British politics. *British Journal of Social and Clinical Psychology*, 18, 169-178.

Schwartz, S. H. (1992.), Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, Vol. 25, 1-65.

Schwartz, S. H. (1994.), Are there universal aspects in the structure and contents of human values? *Journal of Social Issues*, 50, 19-45.

Schwartz, S. H. (1996.), Value priorities and behavior: Applying a theory of integrated value systems. U: C. Seligman, J. M. Olson i M. P. Zanna (ur.). *The Psychology of Values. The Ontario Symposium*, Vol. 8. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Schwartz, S. H. (2007.), *Basic Personal Values: A Report to the National Election Studies Board*. ANES Pilot Study Report, No. nes011882. (preuzeto s web-stranice: <http://www.electionstudies.org/resources/papers/Pilot2006/nes011882.pdf>).

Schwartz, S. H. i Bardi, A. (2001.), Value hierarchies across cultures: Taking a similarities perspective. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32, 268-290.

Schwartz, S. H., Melech, G., Lehmann, A., Burgess, S., Harris, M. i Owens, V. (2001.), Extending the cross-cultural validity of the theory of

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 17 (2008),
BR. 4-5 (96-97),
STR. 615-629

FERIĆ, I.:
SUSTAV VRIJEDNOSTI...

basic human values with a different method of measurement. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32 (5), 519-542.

Verkasalo, M., Lonnqvist, J-E., Lipsanen, J. i Helkama, K. (u tisku), European norms and equations for a two dimensional presentation of values measured with Schwartz's 21 Item Portrait Values Questionnaire. *European Journal of Social Psychology*. (preuzeto s web-stranice: [http://www.psyko.helsinki.fi/PSYKO/Opetus/HYPsykol.nsf/78b9a440cca56498c22571d50043e2ee/fcca719b33c0fdcdc22572a0002cf819/\\$FILE/2dim.pdf](http://www.psyko.helsinki.fi/PSYKO/Opetus/HYPsykol.nsf/78b9a440cca56498c22571d50043e2ee/fcca719b33c0fdcdc22572a0002cf819/$FILE/2dim.pdf)).

Personal Values as a Determinant of Dominant Political Preferences

Ivana FERIĆ
Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb

The work analyses the role of basic personal values in the political choice of Croatian voters. From a probability sample of 1130 citizens, 436 potential voters of the two strongest Croatian political parties were selected (HDZ and SDP). The relative contribution of personal values to political choice was assessed by means of binary logistic regression. Demographic variables (sex, age, education and household income) were entered in the analyses as a separate block of predictors. The study revealed that the analysed predictors have a rather moderate explanatory power in predicting the intention to vote. Both sets of predictors accounted for approximately 20% of the variability in political choice. However, the importance attributed to personal values (namely, values of tradition and universalism) demonstrated stronger associations with voters' political preferences than did the background variables, accounting therefore for the significantly larger proportion of variance in future voting.

Key words: personal values, value systems, political preferences, voting intentions

Wertesystem als Leitlinie für dominante politische Präferenzen

Ivana FERIĆ
Ivo Pilar-Institut für Gesellschaftswissenschaften, Zagreb

Die vorliegende Arbeit ist eine Analyse zum Bezug zwischen den Wertvorstellungen und den politischen Präferenzen der kroatischen Wähler. Aus einer probabilistischen Untersuchungsgruppe von 1130 Menschen wurden 436 Personen ausgesucht, die aller Wahrscheinlichkeit nach zu den Wählern der zwei stärksten kroatischen Parteien (HDZ

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 17 (2008),
BR. 4-5 (96-97),
STR. 615-629

FERIĆ, I.:
SUSTAV VRIJEDNOSTI...

und SDP) gehören. Die Beeinflussung des Wahlverhaltens durch ein jeweiliges Wertesystem wurde anhand einer binären logistischen Regression untersucht, wobei die Analyse als gesonderte Prädiktorengruppe auch soziodemografische Variablen wie Geschlecht, Alter, Bildungsstand sowie Durchschnittseinkommen pro Haushaltsmitglied berücksichtigte. Die Ergebnisse zeigen, dass es aufgrund der berücksichtigten Prädiktoren relativ schwierig ist, das Wahlverhalten der kroatischen Wähler zu erklären. Das Wahlverhalten lässt sich in nur etwa 20% der Fälle anhand der angeführten Variablen erklären. Dabei scheinen Wertepreferenzen (vornehmlich die Werte Tradition und Universalismus) weitaus wichtiger zu sein als gesellschaftlicher Status und zudem verantwortlich für eine ausgeprägtere Varianz im Wählerverhalten.

Schlüsselbegriffe: Werte, Wertesystem, politische Präferenzen, Wahlvorhaben